

УДК 336.025.12:005.336.4(477)(045)

А.С. Полтораєк

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В УКРАЇНІ

Проаналізовано сформовану множину поглядів на економічну сутність категорії «фінансово-економічний механізм», а саме через: рівень формування та ефективного функціонування; структурний зміст; характер відносин, які реалізуються; сферу застосування; широту трактування. Узагальнено вимоги до функціонування фінансово-економічного механізму регулювання інтелектуальним капіталом. Виокремлено економічну сутність поняття «фінансово-економічний механізм регулювання розвитку інтелектуального капіталу».

To analyze the many views on the economic essence of the category «financial-economic mechanism», namely through: the level of formation and effective functioning; structural content; the nature of the relationship that are implemented; the scope; the breadth of the interpretation.

Summarized requirements for the functioning of the financial-economic mechanism of regulation of intellectual capital, including: the current system of interaction and interrelation of the elements of the financial-economic mechanism of regulation of development of intellectual capital; that the interests of all subjects of financial and economic mechanism; the speed of the reaction of the elements of the mechanism for the changes caused by the influence of the elements of the lower level; the limits of normative-legal regulation of corresponding sphere; the maximum combined regulation of the development of intellectual capital with commercial innovative activity of business entities of different ownership forms, and others.

Selected economic essence of the concept “financial-economic mechanism of regulation of development of intellectual capital”, namely the totality of forms and methods of formation and efficient use of funds of financial resources aimed at ensuring an optimal level of development of intellectual capital in the country.

Ключові слова: фінансовий механізм, фінансово-економічний механізм, інтелектуальний капітал, фінансово-економічні інструменти, регулювання.

Keywords: financial mechanism, financial mechanisms, intellectual capital, financial and economic instruments of regulation.

Постановка проблеми. В сучасних умовах стрімкого підвищення вимог до результатів праці та науково-технічного прогресу інтелектуальний капітал все частіше відіграє роль джерела розвитку суб'єктів господарювання, пріоритетної складової їх ефективної діяльності. Так, ефективне функціонування фінансово-економічного механізму регулювання розвитку інтелектуального капіталу спричинить позитивний вплив на результативність праці та рівень ВВП держави, що висуває проблему, що досліджується, у ряд першочергових.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти фінансово-економічного механізму регулювання розвитку інтелектуального капіталу досліджували у фундаментальних працях такі науковці: Г. І. Груба [5, с. 144–147] – у процесі виокремлення основних складових фінансового забезпечення розвитку інтелектуального капіталу регіонів України; Т. В. Бауліна [4, с. 144–147] – під час розробки цільового програмного продукту з метою здійснення оцінки та прогнозування параметричних

змін інтелектуального капіталу; В. Шедяков [9, с. 14–17] – у процесі узагальнення проблеми управління розвитком і використанням інтелектуального капіталу України; З. В. Уляницький [8, с. 108–117] – під час аналізу ролі інтелектуального капіталу в розвитку економіки та узагальнення способів вирішення проблем управління інтелектуальним капіталом та інші дослідники. Однак, окремі аспекти фінансово-економічного механізму регулювання розвитку інтелектуального капіталу потребують додаткової уваги науковців.

Постановка завдання та мета. Основні завдання даного дослідження полягають в аналізі поглядів на економічну сутність категорії «фінансово-економічний механізм», узагальненні вимог до функціонування фінансово-економічного механізму регулювання інтелектуальним капіталом, представленні трактування економічної сутності поняття «фінансово-економічний механізм регулювання розвитку інтелектуального капіталу».

Виклад основного матеріалу дослідження.

Базовими поняттями, що визначають фінансово-економічний зміст дефініції «фінансово-економічний механізм регулювання розвитку інтелектуального капіталу», на нашу думку, є «механізм», «регулювання» та «інтелектуальний капітал», так, для узагальнення економічної сутності досліджуваного поняття доцільно надати характеристику його складовим.

Переважає більшість науковців інтерпретують поняття «механізму» із «системою» або способом, що визначають порядок певного виду діяльності» [6, с. 355]. Враховуючи те, що ефективність діяльності системи забезпечується взаємодією підсистем та ефективністю впливу її суб'єктів на об'єкти, механізм визначає чітку упорядкованість певних діянь у процесі ефективної взаємодії суб'єктів системи з навколишнім середовищем з метою досягнення конкретно визначеної мети.

Активізація та ефективне функціонування механізму неможливі без регулювання або управління. На нашу думку, ці поняття не є тотожними, крім того, аналізуючи вплив держави на стимулювання розвитку інтелектуального капіталу, вважаємо більш вдалим саме термін «регулювання», який визначається як функція управління, яка забезпечує розвиток процесів і явищ в межах визначених кількісно-якісних параметрів.

Застосування в науковій літературі описаних економічних категорій та їх взаємоспорідненість спричинили формування множини поглядів на економічну сутність категорії «фінансово-економічний механізм». Так, виокремлюють декілька конфігурацій у визначенні цієї дефініції, а саме через: рівень формування та ефективного функціонування; структурний зміст; характер відносин, які реалізуються; сферу застосування; широту трактування.

Існує декілька підходів до виокремлення зв'язків між дефініціями «інтелектуальний капітал» та «державне регулювання». Структуризація інтелектуального капіталу докладно представлена у працях Л. Едвінссона та М. Мелоуна [10], крім того, К. Е. Свейбі (*Sveiby K. E.*, 1997) [1] висвітлено основні компоненти інтелектуального капіталу.

На думку Г. І. Груби [5, с. 144], фінансовий механізм є сукупністю форм та методів створення та використання фондів фінансових ресурсів з метою забезпечення різноманітних потреб державних структур, господарських суб'єктів і населення.

Ми погоджуємось із спостереженням автора [5, с. 145] стосовно існування тенденції загострення градації держав за технологічними структурними особливостями

економіки. Так, країни-лідери систематично зміцнюють власні позиції, спеціалізуючись на виробництві наукомісткої продукції, тоді як країни-аутсайтери все частіше орієнтуються на застарілі технологічні уклади. В цих умовах В. Шедяков [9, с. 14] звертає увагу на посилення особливих рис інформаційного етапу розвитку суспільства, таких як: орієнтація на знання, сегментація ринку, часткове заміщення загальноприйнятих форм праці творчим проявом, так, з метою сприяння інтелектуальному розвитку вітчизняної економіки необхідне своєчасне оновлення механізму освоєння наявного науково-технічного потенціалу.

Зауважимо, що інтелектуальний капітал переважно відчуває суттєвий вплив з боку ресурсної специфіки, а також історичного досвіду, географічного розташування, соціальної спадщини та співвідношення між формами підприємницької діяльності та інститутами держави [9, с. 14].

На думку В. Д. Базилевича, інтелектуальний капітал має специфічні ознаки [2], які мають бути враховані у процесі функціонування фінансово-економічного механізму його регулювання, яке має відповідати певним вимогам, а саме:

- наявність зворотного зв'язку елементів механізму вертикальних і горизонтальних рівнів;
- спрямованість кожного елементу фінансово-економічного механізму на виконання властивого йому навантаження;
- діюча система взаємодії та взаємозв'язку елементів фінансово-економічного механізму регулювання розвитку інтелектуального капіталу;
- врахування всіх інтересів суб'єктів фінансово-економічного механізму;
- оперативність реакції елементів механізму вищого рівня на зміни, спричинені впливом елементів нижчого рівня;
- дотримання меж нормативно-правової регламентації відповідної сфери;
- максимальне поєднання регулювання розвитку інтелектуального капіталу з комерційною діяльністю інноваційних суб'єктів господарювання різних форм власності.

З метою формування структури фінансово-економічного механізму регулювання розвитку інтелектуального капіталу необхідно виокремити підсистеми функціонування механізму на макро- та мікрорівні, а також виділити особливості регулювання із врахуванням балансу інтересів між суб'єктами механізму.

Супроводом фінансово-економічного механізму регулювання розвитку інтелектуального капіталу на макрорівні має стати амортизаційна, цінова, фінансово-кредитна політика, податкова та політика у сфері стимулювання праці, що сприятиме ефективному розвитку інтелектуального капіталу.

Проведення регулювання розвитку інтелектуального капіталу потребує постійного зростання ефективності його результатів. Враховуючи це, актуальною є думка А. І. Півня [7, с. 121–126], який зауважує, що з метою ефективного управління економікою фінансовий і економічний механізми доцільно реформувати в єдиний механізм, базисом ефективного функціонування якого є система важелів, інструментів, методів, форм, прийомів і важелів, забезпечуючих підсистем, які характеризують його функціонування та на основі яких відбувається вплив на економічний розвиток і процес регулювання визначеною сферою.

Представимо економічну сутність поняття «фінансово-економічний механізм регулювання розвитку інтелектуального капіталу» на рис. 1.

Рис. 1. Економічна сутність поняття «фінансово-економічний механізм регулювання розвитку інтелектуального капіталу»*

* Джерело: узагальнено автором на основі праць [3–5; 8–9];

У процесі аналізу наукової літератури з'ясовано, що для характеристики фінансово-економічного механізму найчастіше застосовуються наступні методи: облік і аналіз, прогнозування, планування, контроль, кредитування, матеріальне стимулювання, оподаткування, система розрахунків та інші. Крім того, фінансово-економічним механізмам властиві певні важелі, дія яких визначає характер функціонування їх

інструментів, а саме: прибуток, дивіденди, пільги, відсоткова ставка, ціна, амортизація, матеріальна допомога, фінансове стимулювання, податок, кредити тощо.

До комплексу фінансово-економічних інструментів доцільно включити засоби, які використовуються з метою вирішення виокремлених завдань фінансово-економічної політики. Вдале поєднання важелів та інструментів забезпечує ефективне функціонування фінансово-економічного механізму регулювання.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, у процесі проведеного дослідження зроблено наступні висновки:

Проаналізовано сформовану множини поглядів на економічну сутність категорії «фінансово-економічний механізм», а саме через: рівень формування та ефективного функціонування; структурний зміст; характер відносин, які реалізуються; сферу застосування; широту трактування.

Узагальнено вимоги до функціонування фінансово-економічного механізму регулювання інтелектуальним капіталом, у т. ч.: діюча система взаємодії та взаємозв'язку елементів фінансово-економічного механізму регулювання розвитку інтелектуального капіталу; врахування всіх інтересів суб'єктів фінансово-економічного механізму; оперативність реакції елементів механізму вищого рівня на зміни, спричинені впливом елементів нижчого рівня; дотримання меж нормативно-правової регламентації відповідної сфери; максимальне поєднання регулювання розвитку інтелектуального капіталу з комерційною діяльністю інноваційних суб'єктів господарювання різних форм власності та інші;

Виокремлено економічну сутність поняття «фінансово-економічний механізм регулювання розвитку інтелектуального капіталу», а саме сукупність форм та методів формування та ефективного використання фондів фінансових ресурсів, спрямована на забезпечення оптимального рівня розвитку інтелектуального капіталу в країні.

1. *Sveiby K.E.* The New Organisational Wealth – Managing and measuring KnowLedge-Based Assets. – San-Fransisco, 1997; 2. *Базилевич В.Д.* Інтелектуальна власність : підр. / В. Д. Базилевич. – К. : Знання, 2006. – 431 с.; 3. *Бакеренко Н.П.* Фінансово-економічний механізм управління діяльністю готельних підприємств : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.04 / Н. П. Бакеренко ; ПВНЗ «Європейський університет». – К., 2012. – 20 с.; 4. *Бауліна Т.В.* Макроекономічне регулювання процесів забезпечення ефективності використання інтелектуального капіталу при використанні MAINSTREAM.FOR.IC. V.6.3 / Т. В. Бауліна // Незалежний аудитор. – 2012. – № 2. – С. 2–9;
5. *Груба Г.І.* Фінансовий механізм державного регулювання розвитку інтелектуального капіталу / Г. І. Груба // Інвестиції: практика та досвід. – 2014. – № 7. – С. 144–147; 6. Економічна енциклопедія : [в 3-х томах.] / за ред. С. В. Мочерного та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2000. – Том 2. – 848 с.; 7. *Півень А.І.* Формування фінансово-економічного механізму стабілізаційного управління підприємством / А. І. Півень // Вісник ДонНУЕТ. – Донецьк : ДНУ імені Туган-Барановського, 2010. – № 3 (47). – С. 121–126; 8. *Уляницький З.В.* Проблеми управління інтелектуальним капіталом та способи їх вирішення / З. В. Уляницький // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2013. – № 769. – С. 108–117;
9. *Шедяков В.* Інтелектуальний капітал України та проблеми вдосконалення управління його розвитком і використанням / В. Шедяков // Економіст. – № 10. – С. 14–17; 10. *Эдвинссон Л.* Интеллектуальный капитал. Определение истинной стоимости компании / Л. Эдвинссон, М. Мэлоун ; под ред. В. Л. Иноземцева // Новая постиндустриальная волна на Западе. – М. : Academia, 1999. – 434 с.